

HELSEPERSONELL SOM RETTSANVENDERE

Stavanger 27/11 2015

Jurist Wenche Natland Dahlen

HVA ER EN RETTSANVENDER?

- ◉ En rettsanvender er en som praktiserer rettsregler på saksforhold innenfor sitt virke.
- ◉ Helsepersonell må forholde seg til mange lovregler
- ◉ Helsepersonell plikter å sørge for oppfyllelse av pasient- og brukerrettigheter, jf. pasient- og brukerrettighetsloven
- ◉ Helsepersonellets plikter finner vi i helsepersonelloven.

SPØRSMÅL SOM OFTE STILLES ER:

- ◉ Hvor mye juss skal vi som helsepersonell behøve å kunne/forholde oss til?
- ◉ Hvorfor skal vi kunne juss, vi er ikke utdannet jurister!
- ◉ Hva skal vi gjøre da når pasienten eller brukeren IKKE ønsker hjelp?
- ◉ Hva gjør vi når pårørende krever at vi skal utføre helse- og omsorgstjenester mot pasienten eller brukerens vilje?
- ◉ Hva er forsvarlige tjenester?
- ◉ Hva ligger i kravet til omsorg?

SPØRSMÅL SOM OFTE STILLES ER:

- ⦿ Har vi taushetsplikt når pårørende ringer og spør om ting som i utgangspunktet er taushetsbelagte opplysninger?
- ⦿ Hvem har plikt til å vurdere brukeren eller pasienten sin samtykkekompetanse?
- ⦿ Hva ER samtykkekompetanse?
- ⦿ Hvordan skal denne vurderes?

FAG OG JUSS

- ◉ Identifisere situasjonen og hva den krever

Fag: Foreta faglig kartlegging og analyse av situasjonen

Juss: Finne frem til riktig lovregel og tolke meningsinnholdet i denne.

- ◉ Anvende rettsregelen på det aktuelle saksforhold.

EKSEMPEL

Brukeren er svært urolig og utagerer ved å slå etter personalet og klype tak i disse. Det ble besluttet følgende tiltak:

- 1. Grensesetting*
  - 2. Skjerming m/fastvakt*
- Rett eller galt?
  - Situasjonen løses ved riktig faglig tilnærming og riktig rettsanvendelse

FLERE EKSEMPLER

- Brukeren roper høyt og forstyrrer de andre i bofellesskapet. Noen av de andre brukerne blir litt engstelige når ropingen er så høylytt. Følgende tiltak ble gjennomført:

1. Når brukeren roper og skriker i fellesarealet, skal han kjøres inn i sin egen leilighet. Lukk døren, men hold kontinuerlig øye med han slik at vi sikrer oss at han har det bra.

2. Når ropingen opphører tas han med ut til fellesarealet igjen.

- *Rett eller galt?*

- *Løses ved riktig faglig tilnærming og riktig rettsanvendelse*

◉ Utdrag fra journal 1:

Pasienten var så urolig under middagen at vi måtte ta henne ut fra spisestuen. Noe må gjøres med henne!

Nattevakten rapporterte i helgen at hun nesten ikke var i sengen, før hun sto opp igjen. Uroet Per som kom ut i gangen.

I helgen var det flere tilfeller hvor hun kledde av seg i fellesarealet. Nå må ledelsen ta tak!

Hva gjør vi?

Utdrag fra journal 2:

Brukeren var rolig på hele dagvakta. Plutselig begynte hun å rope og slå etter hånden min da jeg skulle gi henne medisinen etter middagen. Det har aldri før hendt at hun har nektet å ta medisin, og det er ført avvikt på dette.

➤ Hva gjør vi?

Utdrag fra journal 3:

Pasienten må følges nøye med da han går ut gjennom utgangsdøra i første etg. Fant han nede på veien ved rundkjøringen i formiddag. Dette er tredje gangen denne måneden, så nå må det igangsettes tiltak for å stoppe han i å gå ut. Bare et under at han ikke ble påkjørt!

➤ Hva må gjøres videre i denne situasjonen?

FORSVARLIGHETSKRAVET

Kravet innebærer:

- a) Et kvalitativt og kvantitativt krav til de tjenester som ytes til den enkelte pasient eller bruker, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 4-1

- b) En overordnet plikt til systematisk styring av virksomhetene i helse- og omsorgstjenestene - helsepersonelloven § 16 og spesialisthelsetjenesteloven § 2-2

- c) Plikt for utøvende personell om forsvarlig yrkesutøvelse - helsepersonelloven § 4

HELSE- OG OMSORGSTJENESTELOVEN § 4-1, 1. LEDD, SPESIALISTHELSETJENESTELOVEN § 2-2 OG HELSEPERSONELLOVEN § 16

- Bestemmelsene har sammenfallende vurderingstema

Disse omfatter:

- Internkontroll og systematisk arbeid for å ivareta pasient- og brukersikkerhet, jf. internkontrollforskriften
- Forsvarlig organisering av virksomheten som gjør det mulig for helsepersonell å oppfylle plikten til forsvarlig yrkesutøvelse
- planlegging, utbygging, organisering, drift og vedlikehold av helse- og omsorgstjenester, må innrettes slik at forsvarlighetsnormen kan etterleves

HVILKE UTFORDRINGER STÅR VI OVENFOR?

- ◉ Ansvars og oppgavefordeling
- ◉ Nok personell med rett kompetanse
- ◉ Nødvendige føringer for hvordan oppgavene skal gjennomføres
- ◉ Tilstrekkelig opplæring
- ◉ Gode systemer for dokumentasjon
- ◉ Mulighet til å melde fra når noe går galt
- ◉ Kunnskap om rettsanvendelse i alle ledd av virksomheten

Og hvem har ansvaret for dette?

- Gode rammebetingelser og organisatoriske løsninger skal bidra til å redusere sannsynligheten for menneskelig svikt og begrense skadevirkningene dersom svikt oppstår.
- Uklarheter omkring ansvarsfordeling og rutiner er hyppig årsak til at svikt oppstår

Eks. Avbrudd, forstyrrelser og manglende fysisk tilrettelegging for involverte helsepersonell, er medvirkende årsak til feil i legemiddelhåndteringen

HELSEPERSONELLOVEN § 4

- En rettslig standard
- Innebærer at for å finne meningsinnholdet i denne bestemmelsen må vi utenfor jussen og til andre fagområder som helsevitenskapen etc.
- De fleste rettsregler er ikke rettslige standarder.

KRAVET OM OMSORGSFULL HJELP

- Lovfesting av plikt til omsorgsfull hjelp er nytt.
- Kravet til omsorg har to sider:
- Krav til hvordan helsepersonell opptrer og kommuniserer med pasienten
- Krav til at pasienten gis bestemte ytelser.

VURDERINGSMOMENTER

- Faglig forsvarlighet som kan forventes ut fra helsepersonellets kvalifikasjoner.
- Unntak: øyeblikkelig-hjelp situasjoner, jfr. § 7
- Man kan ikke lastes for forhold man selv ikke har herredømme over.
- Arbeidsgivers ansvar, jfr. § 16, se også Internkontrollforskriften. (01.01.03)

VURDERINGSMOMENTER

- Helsepersonell skal som utgangspunkt ikke gå inn i situasjoner de ikke er kvalifisert til å håndtere.
Unntak: § 7 - hjelpeplikten
- Respektere egne faglige begrensninger
- Krav om å innhente den kompetanse som er nødvendig, der egen kompetanse ikke strekker til.
- Dette gjelder internt på egen arbeidsplass eller ut av egen virksomhet
- Den tid man har til rådighet, et moment i vurderingen
- Unntak: god tid øker kravene!

VURDERINGSMOMENTER

- Helsepersonell har en plikt til å skaffe til veie tilstrekkelige opplysninger før helsehjelp gis, noe som også innebærer kartlegging av den faktiske situasjonen.
- Herunder pasient-brukeres sykehistorie, alder, og tilstand for øvrig av betydning for helsehjelpen, jr, Ot.prp. nr. 13 (1998-1999)

SAMHANDLING MED PASIENT / BRUKER

- Retten til informasjon, pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 3, jr. § 3-2.
- Retten til medvirkning, pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 3, jr. § 3-1.
- Samtykke og samtykkekompetansevurdering, pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4, hovedregel i § 4-1, unntak i § 4-3, annet ledd, og § 4-6.

DOKUMENTASJONSPLIKTEN

Helsepersonelloven kapittel 8, og
journalforskriften

- Hvorfor skal vi dokumentere?
- Hva skal dokumenteres?
- Hvem skal dokumentere?
- Hvordan skal vi dokumentere?
- Hva skal ikke stå i journal.

DOKUMENTASJONSPLIKTEN FORTS.

- Behovet for kommunikasjon av pasientopplysninger i journal, må avveies til de hensyn taushetsplikt skal ivareta.
- Formålet med dokumentasjon er å sikre adekvat og forsvarlig utredning, diagnostisering, behandling og oppfølging av pasienter/brukere, ved at det foreligger nedskrevne eller på annen måte dokumenterte opplysninger om vedkommende.

DOKUMENTASJONSPLIKTEN FORTS.

- Et annet formål er at pasient/bruker, fylkeslege, Helsetilsynet, Statens helsepersonellnemnd, Norsk Pasientskadenemnd, påtalemyndigheten og domstolene gjennom innsyn i journal kan få kunnskap om helsepersonells yrkesutøvelse.
- Viktig bevismateriale dersom en sak prøves for domstolen.

DOKUMENTASJONSPLIKTEN FORTS.

- Hvem som har plikt til å føre journal følger av helsepersonelloven § 39 - *den som yter helsehjelp...*
- Dette gjelder også helsepersonell som yter hjelp etter instruksjon og veiledning, dersom disse har en selvstendig rolle, og er alene om å gi den aktuelle helsehjelpen.
- NB! Studenter i praksis

DOKUMENTASJONSPLIKTEN FORTS.

- Krav til journalens innhold følger av helsepersonelloven § 40 - *i samsvar med god yrkesskikk - inneholde relevante og nødvendige opplysninger*.
- Informasjon som har betydning for senere behandling og oppfølging av pasienten.
- Etterprøving av beslutninger som er tatt
- Relevante opplysninger og observasjoner av betydning for videre oppfølging skal dokumenteres

DOKUMENTASJONSPLIKTEN FORTS.

- Opplysninger skrevet som dagboksnotat
- Subjektive oppfatninger/privat «synsing» skal aldri dokumenteres i journal!!
- Pasienten/brukerens rett til innsyn i egen journal, jr. pasient- og brukerrettighetsloven § 5-1.
- Plikt til å gi innsyn følger av helsepersonelloven § 41

UNNTAK FRA DOKUMENTASJONSPLIKTEN

- I forskrift til helse- og omsorgstjenesteloven § 2-1 er helsepersonelloven kapittel 8, ikke gjeldende for personell som yter tjenester som ikke er å anse for helsehjelp.
- Eksempel på dette kan være støttekontakt, BPA og praktisk bistand.

HELSETILSYNETS TILSYNSMELDING 2013:

- ◉ Avvik knyttet til:
  - legemiddelhåndtering og legemiddelbehandling,
  - mangler ved prosedyrer, rutiner og journalføring.
  - manglende systematiske opplegg for å avhjelpe underernæring, og evaluering av tiltak
  - Sviktende kompetanse og mangelfulle opplæringstiltak for personellet
  - Urettmessig bruk av tvang og makt

HELSETILSYNETS TILSYNSMELDING 2014

- ◉ Manglende skriftliggjøring vedrørende evaluering av tiltak og oppfølging.
- ◉ Manglende kartlegging av kompetansebehov.
- ◉ Ansatte på flere sykehjem vet lite om når og hvordan samtykkekompetanse skal vurderes.
- ◉ Manglende ivaretagelse av pasient/brukermedvirkning
- ◉ Mangelfull informasjon til pasient/bruker.
- ◉ Pårørendes rett til å tre inn i pasient/brukers sted når samtykkekompetansen er vurdert til ikke å være tilstede, overholdes ikke.
- ◉ OSV